

Izjave vsak dan razen sobot, nedelj
in praznikov
Issued daily except Saturdays,
Sundays and Holidays

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredništvo in upravniški prostori:
2657 South Lawndale Ave.

Office of Publication:
2657 South Lawndale Ave.
Telephone, Rockwell 4904

LETO—YEAR XXXIX

Cena lista je \$8.00

Entered as second-class matter January 16, 1933, at the post-office
at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879.

CHICAGO 23, ILL., ČETRTEK, 13. NOVEMBRA (NOV. 13), 1947

Subscription \$8.00 Yearly

ŠTEV.—NUMBER 223

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 4, 1918.

Reuther izvoljen za predsednika avtne unije

George F. Addes, vodja levičarskega krila,
poražen. Konvencija bo zaključena v soboto

Atlantic City, N. J., 12. nov.—Walter P. Reuther je bil ponovno izvoljen za predsednika unije združenih avtnih delavcev (UAW) z veliko večino glasov. Proti njemu sta kandidirala John De Vito in Edward Murphy. Reuther je dobil 5,502 glasov, De Vito 267, Murphy pa samo 28 glasov.

George F. Addes, vodja levičarskega krila, je bil poražen, ko je ponovno kandidiral za tajnika-blagajnika. Zmagal je Emil Mazey, pokrajinski direktor avtne unije v Detroitu. Reuther je izvoljen dve zmagi in vse kaže, da bo imel popolno kontrolo nad unijo, ki je največja v CIO. Reuther je bil prvi izvoljen za predsednika unije na konvenciji pred osemnajstimi meseci. Takrat je porazil R. J. Thomasa z večino 124 glasov.

Reuther je izšel iz borbe proti levičarskemu krilu kot močna osebnost v Kongresu industrijskih organizacij. Nad njim je le Philip Murray, predsednik CIO. Očitno je, da bo Reuther igral veliko vlogo v ameriškem delavskem gibanju.

Addes je bil eden izmed ustanoviteljev avtne unije leta 1933, ko se je pridružil Ameriški delavski federaciji. Tajnik-blagajnik avtne unije je bil od leta 1936. Mazey je bil Reutherjev kandidat proti Addesu.

Izgleda, da bo Reuther danes

laft proti trošenju denarja

Njegova izjava
povzročila senzacijo

Washington, D. C., 12. nov.—Senator Taft, republikanec iz Ohia, je naznanil, da bo vodil odločno opozicijo proti trošenju ameriškega denarja v drugih državah. On je aspirant za predsedniškega kandidata na listi svoje stranke.

Taft je na sestanku s časničarji dejal, da je bil informiran, da je državni tajnik Marshall sponzoriral, ko je nastopil pred člani senatskega odbora za zunanje zadeve, naj kongres dovoli dodatno vsoto \$2,657,000,000 za pomoč tujim državam pred jutrišnjim prihodom leta. "Absolutno sem proti dodatni pomoči," je rekel Taft. "Svoje stalne bom pojasnil pred člani republikanskega odbora za smerne. Ako ne bomo bolj previdni pri trošenju dolarjev, bodo komunisti dobili novo priliko za kritiziranje ameriškega imperijalizma."

Taft je dalje rekel, da še ni na jasnem, kako veliko ameriško pomoč naj bi dobile Italija, Francija in Avstrija. Te države so nedavno izjavile, da potrebujejo milijardo dolarjev kot zastonj pomoč. Trumanova administracija je sugerirala, naj bi pomoč znašala \$597,000,000. Marshall je dejal, da mora zapadna Evropa dobiti od Amerike 16 do 20 milijard dolarjev v prihodnjih letih.

Izjava senatorja Tafta, da bo vodil opozicijo proti trošenju denarja, je povzročila senzacijo med demokrati in republikanci. Senator Vandenberg, republikanec iz Michigana, ni ugovarjal potrošni vsoti za pomoč zapadni Evropi, katero je omenil Marshall pred člani senatskega odbora.

Marshall je predlagal, naj Amerika prisloži na pomoč tudi Italiji. Znašala naj bi tristo milijard dolarjev. Vsota \$600,000,000 naj bi Kitajski dobila v tem fiskalnem letu.

Ameriške oblasti odklonile vizo

Jugoslovanski
zastopnik ni dobil
dovoljenja

London. — (ALN) — Medtem ko ameriški časopisi in vladni organi protestirajo, ker je Jugoslavija izgnala nekega ameriškega poročevalca zaradi neresničnih poročil, se je baškar izvedelo, da ameriška vlada ni hotela izdati dovoljenja zastopniku jugoslovanske turistične družbe Putnik, da bi šel v Ameriko.

To zadevo je razkril Karlo Novak, zastopnik Putnika v Londonu. Namen jugoslovanskega zastopnika je bil, da gre v Ameriko v interesu pospeševanja turizma v Jugoslaviji. Ameriški potniki, ki bi šli v Jugoslavijo kot turisti, bi dobili 20% popusta. To bi veljalo zlasti za skupine unijskih delavcev, ki se bi organizirale za obisk Jugoslavije. Ameriški unijski delavci bi v Jugoslaviji v znanih letoviščih ob dalmatinskem obrežju imeli iste privilegije kot jih imajo jugoslovanski delavci glede cen.

Karlo Novak je izjavil, da je jugoslovanska vlada pripravljena izdati turistične vize vsem osebam, ki vprašajo zanje, dva dni po vloženi aplikaciji. Jugoslavija si prizadeva, da razvije svojo turistiko. Podnebje in naravne krasote, zlasti v pokrajinah ob Jadranskem morju, nudijo počitnikarjem izredno lepo priliko za odhiti.

Jugoslovanski uradniki so pojasnili vzrok, zakaj je bil ameriški poročevalec izgnan iz Jugoslavije, namreč zato, ker je sestavljal pristranska in napačna poročila o razvoju nove Jugoslavije. Ameriške oblasti pa niso pojasnile, zakaj niso hotele izdati dovoljenja jugoslovanskemu zastopniku, da bi prišel v Ameriko.

Štirje ubiti pri volitvah na Filipinih

Manila, Filipini, 12. nov.—Štiri osebe so bile ubite pri volitvah. Kandidati narodne stranke so zmagali v Manili. Uspehe so dosegli tudi v provincih. Možnost je, da bo liberalna stranka, katere vodja je predsednik Manuel A. Roxas, izgubila kontrolo v senatu. Volilna kampanja je bila vroča in spremljana z nasilji. Najmanj 35 Filipincev je bilo ubitih in veliko število ranjenih.

KONGRES NE BO REŠIL RESNIH PROBLEMŲ, PRAVI GREEN

St. Louis, Mo.—(FP)—William Green, predsednik Ameriške delavske federacije, je dejal, da kongres ne bo rešil resnih ekonomskih problemov v prilog interesom ameriškega ljudstva na izrednem zasedanju ta mesec in ne na rednem zasedanju po novem letu.

Green je govoril pred uradniki in člani bratovštine železnih telegrafistov, ko je bratovščina odprla urade v novem poslopiju v osrčju St. Louisa. On je ostro napadal sedanji kongres. Dejal je, "da se le pokori in služi reakciji in mogočnim korporacijam, ki so nagradile ogromne profite v zadnjih letih. Reakcija hoče obdržati kontrolo nad ekonomijo in se ne briga za svobodo in blaginjo ameriškega ljudstva. Na svojem zadnjem zasedanju ni sprejel niti enega zakona v prilog blaginji ljudstva."

Kongres je sprejel zloglasni Taft-Hartleyev zakon, ki povzroča trenje, konflikte in konfuzijo med delavci in upravite-

Na sestanku s časničarji je Green ponovno naglasil, da ADF ne bo vodila skupne politične akcije s Kongresom industrijskih organizacij.

Green je predložil zapriseženo izjavo, da ni komunist, federalnemu delavskemu odboru v smislu provizije Taft-Hartleyevega zakona. Prej je izjavo predložil odboru George Meany, tajnik-blagajnik ADF.

SOVJETSKA RUSIJA IZDELUJE ATOMSKE BOMBE?

Francoski desničarski
list objavil poročilo

AMERIŠKI GENERAL SKEPTIČEN

Pariz, 12. nov.—Desničarski list L'Intransigeant je objavil poročilo, da Rusija izdeluje atomske bombe in da so sovjetski znanstveniki eksplodirali prvo atomsko bombo 15. junija v Sibiriji. List je dobil poročilo iz Prage, Čehoslovakije. Avtor je "John Griggs". List je pojasnil, da je to psevdonim, izmišljeno ime, ker je avtor še vedno v Rusiji. On ni ne Anglež in ne Amerikanec.

Značilno je, ker je pariški list objavil poročilo pet dni po izjavi ruskega zunanjega ministra Molotova, da atomska bomba še dolgo ni več tajnost. Poročilo pravi, da so ruski znanstveniki eksplodirali dvanašlet in pol funta težko bombo v bližini Irkutska, Sibirija.

Vest ameriške časniške agencije Associated Press iz Prage pravi, da so seismološki aparati registrirali tresljaje v Strasbourgu, Francija; Vladivostoku, Moskvi, Taktenski in Sverdlovsku, Rusija; Pasadena, Cal.; Alma Ati, Zunanja Mongolija, in Stuttgartu, Nemčija, 15. junija, toda ne ob deset uri dopoldne, ko je baje eksplodirala ruska atomska bomba.

Poročilo dostavlja, da ruski znanstveniki izdelujejo atomske bombe v "Atomgradu", Sibiriji, iz radioaktivnih rud. Te rude prihajajo v "Atomgrad" iz Uzbekistana, Karelije, krajev Uralске gorovja in pokrajine ob jezeru Bakailu, Sibirija. Okrog 280 ruskih znanstvenikov in vojaških častnikov je bilo navzočih, ko je eksplodirala prva atomska bomba.

Washington, D. C., 12. nov.—General Leslie R. Groves, avtoriteta o atomski bombi, je komentiral poročilo v francoskem listu, da so ruski znanstveniki izdelali atomsko bombo in jo eksplodirali. Dejal je, da ne verjame v resničnost poročila.

Groves je igral veliko vlogo v raziskavah atomske energije v Ameriki, ki so razultirale v iznajdbi atomske bombe. Dejal je, da se mu zdi poročilo v francoskem listu smešno. Drugi ameriški uradniki v Washingtonu niso hoteli komentirati poročila.

Konskripcija postopajev v Angliji

Uposlitev vseh za
delo sposobnih oseb

London, 12. nov.—Delavska vlada je sinoči odredila konskripcijo 500,000 do 750,000 oseb, ki niso udeležene v produkciji. Prizadeti bodo bogati postopajci, uslužbenci v nočnih klubih in vsi drugi, ki so telesno sposobni za delo v industrijah. Odredba bo stopila v veljavo 8. decembra.

Industrijska konskripcija bo vključevala ženske v starosti 18 do 41 let in moške v starosti 18 do 51 let. Kazen za one, ki se ne bodo hoteli registrirati, je določena. Ta je dve leti zapora in plačitev \$2,000.

Vsi konskripti bodo imeli priliko do izbire dela. Lahko bodo šli v premogovnike, tekstilne tovarne ali v druge bistvene industrije. Vlada se je odločila za povečanje produkcije, da odvrne preteči ekonomski polom.

Konskripcijo je naznanil v parlamentu George Isaacs, delavski minister v Attleejevi vladi. Dejal je, da ima odredba veljavnost zakona.

Amerika sestavlja načrt za Nemčijo

Angleški komunist
obsodil reakcijo

London, 12. nov.—Besednik ameriške delegacije je po seji namestnikov zunanjih ministrov štirih velesil naznanil, da Amerika sestavlja načrt glede ustanovitve ekonomskega ustroja v Nemčiji, katerega bo skušala uveljaviti v slučaju poloma konference zunanjih ministrov, ki se bo pričela v Londonu 25. novembra. Privatni razgovori o načrtu so v teku z reprezentanti Velike Britanije.

Znamenja so, da bosta Velika Britanija in Amerika nastopali kot enota na konferenci zunanjih ministrov. Bojazen je, da ne bo prišlo do sporazuma z Rusijo glede mirovne pogodbe za Nemčijo in Avstrijo. Besednik ameriške delegacije je dejal, da Rusija ne bo dobila enostranskih koncesij na londonski konferenci.

Na seji namestnikov zunanjih ministrov je nastal zastoj zaradi vprašanja, katere države naj bi dobile sedeže na konferenci, na kateri bodo razprave o mirovni pogodbi za Nemčijo in Avstrijo. Namestniki se bodo danes ponovno sestali na seji.

Arthur Horner, komunist in vodja britske rudarske unije, je v svojem govoru v Leedsu ostro obsodil ameriško zunanjo politiko in reakcijo. Dejal je, da reakcija v Ameriki ovira socialni napredek in da posnema politiko, katero so vodili Lloyd George, Churchill in Clemenceau po zaključitvi prve svetovne vojne.

V svojem govoru je Horner poveljeval Sovjetsko unijo. Naglasil je, da bodo ruski rudarji producirali 300,000,000 ton premoga v tem letu, dočim Velika Britanija ne bo dosegla določenih kvote, čeprav je podprala premogovnike. Kapitalisti imajo še vedno vpliv v vseh industrijah, ki so bile podprane, in kontrolirajo ekonomsko in politično življenje v Veliki Britaniji.

Vprašanje Španije pred skupščino

Lake Success, N. Y., 12. nov.—Vprašanje, kaj naj se stori glede fašistične Španije pod diktaturo generala Franca, je ponovno prišlo pred generalno skupščino Združenih narodov. Tri resolucije so predmet debate. Poljska resolucija poziva varnostni svet, naj izjavi ekonomske sankcije proti Španiji. Ruski delegat Andrej Gromiko je dejal, da je Francova Španija podpirala osiščne sile v vojnem času in dala zavetje vojnim zločincem. V svojem govoru je opozoril Ameriko in Veliko Britanijo, ker vzdržujeta trgovske zveze s Španijo.

PREMOŽENJE VRNJENO ŽRTVAM NACIJSKE PERSEKUCIJE V NEMČIJI

Berlin, 12. nov.—Ameriška vojaška vlada je uveljavila zakon, ki določa vrnitev premoženja židom in drugim, ki so bili žrtve nazijske persekucije pod Hitlerjevim režimom. Vrednost konfisciranega premoženja se ceni na \$1,400,000,000.

Zakon je bil uveljavljen v ameriški okupacijski coni, ker niso nemške province v tej coni storile nobenega koraka. Zakon se aplicira le na premoženje v ameriški coni. Izvajali ga bodo Nemci pod nadzorstvom ameriške vojaške vlade. Premoženje vključuje vloge v bankah, vrednostne papirje, hiše in posestva.

A. J. Rockwell, načelnik pravne divizije, in T. H. Ball, načelnik finančne divizije ameriške vojaške vlade, sta izjavila, da je bilo premoženje židom in dru-

Povečanje produkcije v Sovjetski uniji

Določene kvote izpolnjene na podlagi petletnega načrta. Nove električne centrale zgrajene

Moskva, 12. nov.—Ruski listi objavljajo poročila o povečanju industrijske produkcije. Transportacija in vse industrijske branže so dvignile tempo in poglne nove enote v operacije. Poročila so v soglasju z nedavno izjavo zunanjega ministra Molotova, da je industrijska produkcija v oktobru prekosila produkcijo v predvojni dobi.

Pravda, glasilo komunistične stranke, in Izvestija, glasilo vlade, pišeta, da so bile nove električne centrale zgrajene na reki Dnjeper. Te zalagajo z električnim tokom kraje v dolinah ob reki. Nadaljnje bodo zgrajene v bližnji bodočnosti.

Ogromna tovarna v Dnjeperpetrovsku, ki izdeluje kolesa za železniške vagona, operira s pol-

Maniu spoznan za krivega izdajstva

Obsojen je bil
v dosmrtno ječo

Bukarešta, Rumunija, 12. nov.—Juliu Maniu, vodja rumunske kmečke stranke, je bil na obravnavi pred vojaškim sodiščem spoznan za krivega izdajstva in obsojen v dosmrtno ječo. Osemnajst drugih obtožencev je bilo tudi obsojenih. Kazen je od enega leta zapora do smrti.

Odvetniki obtožencev so naznanili, da bodo vložili formalne prizive proti obsodbam. Štirje obtoženci so bili obsojeni v odsotnosti.

Maniu je bil obtožen, da je imel zveze z zunanjimi državami—Ameriko in Veliko Britanijo. S pomočjo teh je nameraval strmoglaviti sedanjo rumunsko vlado, katere predsednik je komunist Petru Groza.

Amerika in Velika Britanija sta protestirali, ko je bil Maniu aretiran. Pričuje se, da bosta protestirali proti obsodbi. Maniu je na obravnavi, ki je trajala 14 dni, zanikal krivdo.

Družbe ustavile polet letal

Chicago, 12. nov.—Tri letalske družbe — American Air Lines, National Airlines in Braniff Airways—so ustavile polete letal tipa DC-6 danes. Akcija je seldila, ko se je letalo tega tipa vnelo in moralo pristati na letališču v Gallupu, N. M. V letalu je bilo 25 potnikov in članov posadke in vsi so rešili. Veščaki federalne vlade in kompanij bodo preiskali vzroke ognja, ki je zajel letalo.

PREMOŽENJE VRNJENO ŽRTVAM NACIJSKE PERSEKUCIJE V NEMČIJI

gim žrtvam nazijske persekucije je zaseženo v dobi od 20. januarja leta 1933, ko je prišel Hitler na krmilo, do 8. maja 1945, ko je bila vojna v Evropi končana. Slični zakoni bodo uveljavljeni v britski in francoski okupacijski coni po izjavi ameriških uradnikov. Ali bo zakon uveljavljen tudi v ruski coni, ni znano.

Uveljavljenje zakona je naznanil general Lucius D. Clay, ameriški vojaški guverner. Predsedniki ministri Bavarije, Wuertemberga in Badena niso hoteli odobriti določb zakonskega osnutka, ko jim je bil predložen.

Zaščita osebam, ki so kupile konfiscirano blago, je zagotovljena v smislu zakona. Sedanji lastniki bodo lahko zahtevali odškodnino.

no paro. Tovarne poljedelskih strojev v Rostovu so povečale produkcijo.

Kolektivne kmetije so dosegle določeno kvoto pridelka pšenice in drugega žita. Obsek obdelane zemlje se je povečal za 20 odstotkov v tem letu.

Železnice beležijo porast prometa za 19 odstotkov v oktobru v primeri s prometom v istem mesecu lanskega leta. Napredek izkazujejo tudi enote trgovske mornarice.

Produkcija traktorjev se je od januarja povečala za 130 odstotkov. Tovarna traktorjev v Stalingradu je prekosila predvojno produkcijo v oktobru.

Uprava oljne industrije poroča, da so oljna polja v vzhodni in južni Rusiji povečala produkcijo. Porast produkcije olja na vzhodu je 30 odstotkov, na jugu pa 16 odstotkov. Dograjen je bil kanal pri Nevjinomsku, provinca Kuban. Voda iz tega kanala namaka 50,000 akrov rodovitne zemlje. Industrije premoga, kemikalij in umetnih gnojil so povečale produkcijo za 35 odstotkov. Molotov je napovedal, da bo petletni načrt izveden v določenem času.

Višinski omenil so- vražstvo proti Rusiji

Citiral je izjavo
predsednika
Trumana

New York, 12. nov.—Andrej Višinski, ruski pomočni zunanji minister, je sinoči dejal, da je sovjetska zunanja politika v priilog miru in kooperaciji z vsemi miroljubnimi državami, zaeno pa je udaril po prominentnih ameriških in britskih državnikih, ki stalno podžigajo sovražstvo proti Sovjetski uniji.

Kot dokaz je citiral izjavo prominentnega ameriškega državnika, ki je bila objavljena 24. junija 1941. Glasila se je:

"Ako bomo videli, da Nemčija zmaguje, moramo pomagati Rusiji. Ako bo zmagovala Rusija, bomo morali pomagati Nemčiji. Na ta način naj pobijeta kolikor mogoče veliko število ljudi."

Zdaj je bilo razkrita, da je to izjavo podal Harry S. Truman, ki je bil takrat senator, zdaj pa je predsednik Združenih držav. Višinski ni imenoval avtorja izjave, dejal pa je, da je zunanji minister Molotov opozoril javnost na to izjavo v svojem govoru 6. novembra.

Višinski je govoril na banketu Foreign Press Assn. v hotelu Waldorf-Astoria. Ponovil je izjavo, katero je premier Stalin podal v razgovoru s Haroldom Stassenom, bivšim guvernerjem Minnesote, ko se je slednji nahajal v Moskvi. Stalin je takrat dejal, da je kooperacija med Rusijo in Ameriko mogoča, če obe demonstrirata dobro voljo. "Duha za kooperacijo in miroljubnost Rusije sta naletala na takozvano Trumanovo doktrino in Marshallov načrt," je rekel Višinski. Pohvalil je generalno skupščino Združenih narodov, ker je obsodila vojno propagando, zaeno pa je poudaril, da vojni hujskači počejo utohiti.

Porast produkcije premoga v Porurju

Essen, Nemčija, 12. nov.—Produkcija premoga v Porurju se je dvignila in znaša sedaj 274,000 ton dnevno. Zavezniki in nemški uradniki trdijo, da so nagrade v živilih in obleki rudarjem omogočile povečanje produkcije premoga.

IZ KULIS NEKDANJE KLERIKALNE FINANČNE POLITIKE

(Nadaljevanje in konec.)

V knjigah so se vodili celo tudi še odprti računi dolžnikov, ki so te svoje dolgovce že popolnoma plačali pred desetimi, petnajstimi in celo pred 17 leti. Vse polno je primerov, ko so v knjigah banke izkazani še odprti krediti, za katere se je že pred davnimi leti izvršila popolna sodna poravnava; tak primer je n. pr.

kazalo se je tedaj, da je pri Zadrugi gospodarski banki nastal zaradi njenega naravnost zločinkega gospodarjenja, za katerega so odgovorni predvsem vsi vodilni politični funkcionarji klerikalne stranke, primanjkljaj v znesku 110 milijonov dinarjev. Za izvedbo sanacije je bilo torej potrebno izvršiti naslednje operacije:

1. Odpisati delniško glavnicu 20 milijonov din na 1.200,00 din, navidezno pa z ostanom nove prioritetne delniške glavnice v znesku 18.800,800 dinarjev, ki jo je vpisala Zadruga zveza, ki je bila glavni delničar banke, restavrirati isto na polno višino 20 milijonov dinarjev. Ta transakcija se je izvršila tako, da ta prioritetna glavnicu v resnici s strani Zadrugne zveze sploh ni bila plačana, temveč samo knjižno provedena in se za njo tudi niso izdajale delnice, pač pa samo časovno potrdilo. Po sanaciji pa so se plačevale dividende samo na to prioritetno delniško glavnicu, ki sploh ni bila plačana, medtem ko se na ostanek stare delniške glavnice v znesku 1.200,00 din, dividende sploh niso plačale.

2. Odpisati je bilo treba od hranilnih vlog malih vlagateljev, ki so zaupali preko kreditnih zadrug in Zadrugne zveze svoj denar banki, ogromno vsoto 92 milijonov din.

3. Najti je bilo treba onega, ki bi prevzel jamstvo za izvedbo sanacije.

Dotičnega, ki je izvedel sanacijo Zadrugne gospodarske banke, ni bilo treba dolgo iskati. To je bila Zadruga zveza sama. Ta pa seveda tedaj zaradi svoje lastne gospodarske politike ni bila v rožnatem položaju in je imela v l. 1934 okroglo 5 milijonov dinarjev poslovne zgube. Pri tem položaju seveda dejansko ne bi bila prikladna za to, da izvede sanacijo Zadrugne gospodarske banke, ki je imela tako ogromne izgube. Vendar se je porodila v glavah odgovornih vodilnih klerikalnih voditeljev genialna ideja, s katero naj bi se zadeli kar dve muhi na mah in naj bi se ob tej priliki izvedla še sanacija Zadrugne zveze s kritjem njene poslovne zgube. Zato je Zadruga zveza prevzela sanacijo Zadrugne gospodarske banke in s pogojem, da vključijo banka v svojo sanacijsko maso tudi še poslovno izgubo Zadrugne zveze v znesku 5 milijonov in da ne zahteva dejanskega plačila prioritetne delniške glavnice v znesku 18.800,000 din.

Vse to se je tudi tako izvršilo s sklepom seje pri Zadrugi zvezi z dne 29. marca 1934, ki jo je vodil prav prosilni ravatelj klerikalnega časopisa Gabrovšek, ki se nahaja danes v Ameriki, kjer skuša s pomočjo svojih velekapitalističnih govornikov na račun poštenega ameriškega slovenskega časopisa izsiliti še nagrado 200.000 dolarjev za svoja dokazana zlodela v domovini. Na tej seji so med drugim sodelovali tudi pobeželi dr. Jože Basaj in odvetnik dr. Mohorič. Zadruga zveza je s tem prevzela jamstvo za sanacijo Zadrugne gospodarske banke in za njeno novo prioritetno delniško glavnicu. Zadruga gospodarska banka pa je rešila Zadrugo zvezo njene poslovne izgube in jo s tem za povratno uslugo tudi sanirala. Račun za vse to so seveda plačali edine vlagatelji z ogromnim zneskom 92 milijonov dinarjev, ki je predstavljala 40% odpis vseh vlog.

Namesto, da bi se ob tej sanaciji izvedel torej definitivni 40% odpis teh vlog kot protipostavka za 92 milijonov din popolnoma dvomljivih terjatev banke, pa se je tudi tedaj hotel ustvariti videz, da bodo vlagatelji vendarle pozneje še dobili te svoje vloge povrnjene. Zato se je ustvaril v bančnih knjigah iz tega odpisa tako zvan "specialni rezervni fond" v višini 92 milijonov din, ki je imel svojo protipostavko na aktivni strani pri "dolžnikih specialnega rezervnega fonda" v isti višini. Oba računa sta bila po večini fiktivnega značaja, čeprav je bilo v račun dolžnikov specialnega rezervnega fonda vključenih tudi nekaj delno dvomljivih terjatev, ki so pri poznejšem vnovčenju oddajali sorazmerni del upnikom na specialnem rezervnem fondu. S tem se je lahko ustvaril videz, da vlagatelji, ki so izgubili 40% svojih vlog, vendar še lahko računajo na povračilo.

Takšno je bilo torej v načelu poslovanje in gospodarjenje klerikalnih mogotcev—visokih cerkvenih funkcionarjev in njihovih civilnih pomagačev pri Zadrugi gospodarski banki z zaupanim ljudskim denarjem. Jasnno je, da pri tem niso sodelovali samo spredaj omenjeni člani upravnega in nadzornega odbora banke, ampak, da so imeli poleg teh glavno besedo najvišji funkcionarji klerikalne stranke: Rožman, Natlačen, Kreki, Kulovci, Gabrovški itd., in z njimi vred tudi ves odgovoren klerikalni tisk, ki je bil dolgo let ravno pod vodstvom zadnje imenovanega Gabrovškega, ki danes kot izdajalec svoje domovine v Ameriki pod zaščito in s pomočjo "velekapitalistične demokracije" skuša prati svoje grehe še na račun poštenih slovenskih delovnih množic, ki so morale skozi deset in desetletja zaradi načina gospodarjenja in politike domačih mogotcev iskati svoj kruh v tujini. Tem našim ljudem v Ameriki na podlagi že omenjenih in na podlagi dokumentov, ki jih bomo še objavili, lahko v celoti zagotovimo vso brdiko resničnost grehov teh ljudskih pijavk in izdajalcev svoje domovine.

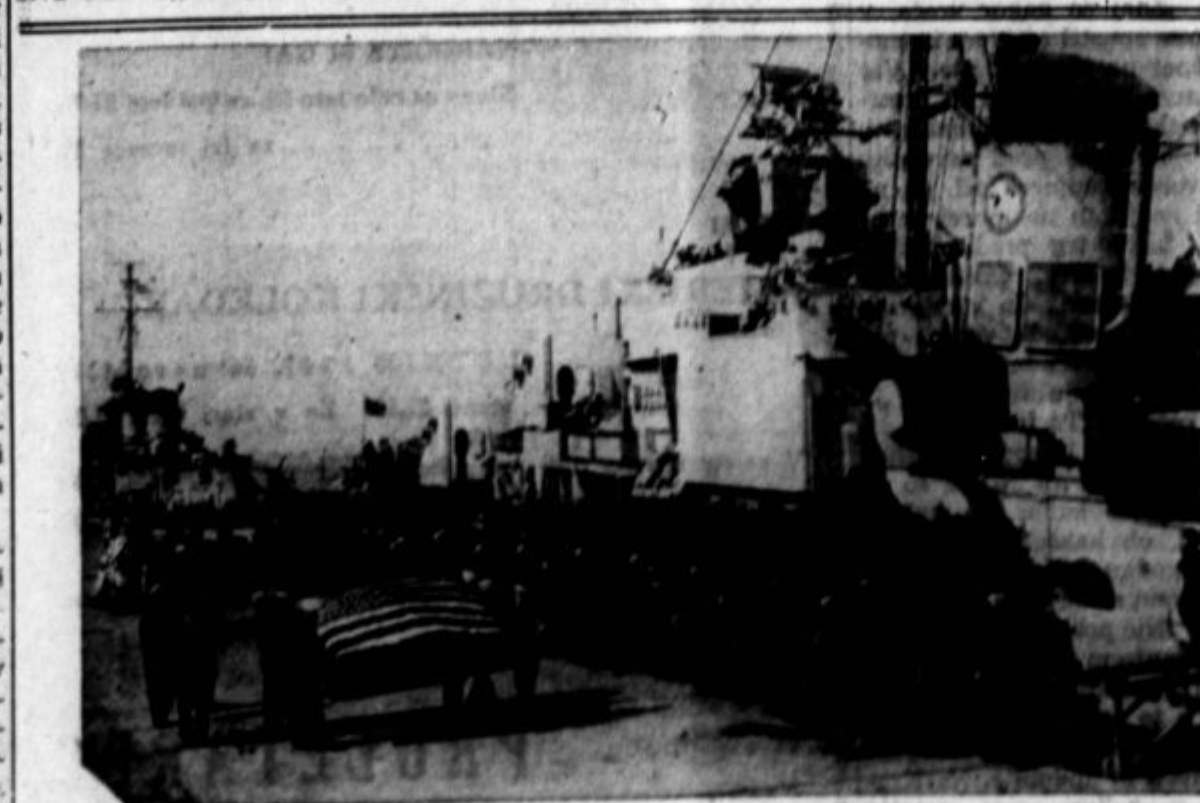
SANS.

Cipkarska zadruga v Idriji ima nad 1300 članov

V tujini vlada precejšnje zanimanje za idrijske čipke, tako da je bilo izvoženo letos na tuja tržišča, največ v Italijo, okrog 66% letošnjih izdelkov čipkarske zadruge v Idriji. Zadruga je letos razstavljala svoje umetniške izdelke v Pragi, Parizu in drugih evropskih mestih ter v raznih mestih v naši državi. Po posredovanju Državnega zavoda za industrijo in umetniško obrt bo zadruga sodelovala tudi na gospodarski razstavi v Trstu.

Zadruga šteje danes nad 1.300 članov, ki pa se stalno množijo. V okolških krajih bo ustanovila čipkarske poslovalnice, ki bodo širile med ljudstvom smisel za obrt in pospeševale proizvodnjo čipk, kar bo gospodarsko koristilo tamkajšnjemu prebivalstvu. Zadruga si je nabavila stroj za razmnoževanje risb za vzorce idrijskih čipk, v kratkem pa bo dobila iz Ljubljane 300 kg sukanca za izdelavo čipk.

Zadruga je že v prvi polovici drugega polletja letos presegla lanski plan vzgoje mladega narasčaja v čipkarski obrti. V splošni ženski obrtni šoli, ki ima oddelke za perilo, obleke in čipke, se uči tudi mladina iz osnove šole in 23 deklic, ki še ne obiskujejo osnovne šole. Sicer pa se v glavnem šolajo mladinke, ki so osnovno šolo že končale. Zadruga oskrbuje šolo s sukanecem in prejema od vodstva šole izgotovljene proizvode.

Zadnje dni so ameriške ladje prilele dovažati kosti ameriških vojakov, ki so padli na Pacifiku in evropskih bojiščih. Slika kaže prvi transporti mrtevcev iz Evrope. Take parade so žalostne. Prvi transporti je pripeljal tisoč raket v New York. Slični transporti prihajajo tudi v San Francisco.

Naša demokracija v Koreji

F. A. Vider

Ker posebna rusko-ameriška komisija po par sestankih ni mogla priti do nobenega konkretnega sporazuma glede pravilne rešitve spornega korejskega vprašanja, katera dežela je sedaj pod vojaško kontrolo ameriških in ruskih čet, je Rusija predlagala kot najboljši izhod iz zastoja, da se čete obeh držav do konca tega leta izselijo iz dežele in jo prepustijo v ureditev korejskemu ljudstvu. Celo več bi pričakovali, da bo naša vlada ta korak pozdravila, ker toliko govori o demokraciji, pa smo se varali. Hipno so bili vladni krogi v Washingtonu presenečeni nad rusko propozicijo, kar se je dalo sklepati iz njihove molčečnosti. Ko so prišli k sebi, so pa takoj opazili skozi močno "železno zagrnjalo," kakršnega pogosto naglašajo, da obkroža Rusijo, da je v severni Koreji, ki je pod rusko kontrolo, že zbranih 150.000 dobro izvežbanih korejskih vojakov, komunistov kajpada, kateri bodo takoj po našem odhodu zasedli južni del Koreje in vpejali splošni komunistični gospodarski sistem. Ker so pa pozabili povedati, kako jim je bilo mogoče prodreti železni zazor in videti zbrano vojaštvo ravno v številu 150.000, bi bilo dobro vedeti, kdo jim je izumil daljnogled, ki je prodrl železno steno. Nerazumljivo tudi je, ker vendar na vse pretege govorimo in pišemo o našem vzornem sistemu, redu itd., ki baje vlada v conah pod našim nadzorstvom, zakaj se torej bojimo, da bi bili Korejci, če tudi niso tako silno modri kot mi, tako zabiti, da bi osvojili ruski gospodarski sistem, če je vendar naš "privatni enterprajz" boljši od njihovega. Pa ne bo mogoče nekaj narobe z našo bajko o 150.000 vojakih ali vzornem gospodarstvu v Koreji?

Da, narobe je, narobe in še precej! Roger Baldwin, direktor American Civil Liberties Union, se je nedavno vrnil iz obiska Koreje in podal izjavo, v kateri pravi: "Ameriška cona v Koreji je polietična država, podprta z ameriško vojaško oblastjo, katera podpira najbolj reakcijske elemente." Da pa mr. Baldwin ni nikakšen radikalec, se lahko sklepa iz njegovega nadaljnjega poročila, v katerem poveljca generala MacArthurja. Na podlagi omenjenega poročila je lahko razumljivo, zakaj se je v Washingtonu "spekla" tako neokusna fikcija o imenovanem vojaštvu, katero najbolj zdrav želodec ne more prebaviti.

Da si Trumanova administracija ne upa iz Koreje prej potegniti četo, da bo tudi v severni Koreji vzpostavljena taka strahovlada kot po Roger Baldwinovem poročilu vlada na jugu, ni potrebna posebna modrost za uganitev. Na ruski strani Koreje, kot se je poročalo, so bile izvršene velike socialne spremembe v interesu delovnih mas. Razlástilo se je, da se je v Washingtonu "spekla" tako neokusna fikcija o imenovanem vojaštvu, katero najbolj zdrav želodec ne more prebaviti.

V Prosveti so danes svetovne in delavske vesti. Ali jih čitate vsak dan?

je obsežne zemljiške posestnike in zemljo razdelilo med one, ki so jo in jo hočejo obdelovati; podražilo se je večja podjetja, rudnike, tovarne itd., medtem pa je na ameriški ostalo vse v rokah bogatega sloja. Vse omenjene in druge važne reforme v interesu brezpravnega ljudstva bodo mnogo bolj odločilni faktor za gospodarski preobrat v južnem delu Koreje, ko pride čas, kot armada trikrat tako velikega števila vojaštva ali še več, s katero straši naš državni departament.

Ker čutimo, da bo mogoče Rusija na konferenci, ki se ima v nekaj dneh sniti v Londonu, na kateri se bo razpravljalo o mirovnih pogojih glede Nemčije, predlagala isto, kot je predlagala za Korejo, namreč, da vse tuje vojaštvo, ki straži Nemčijo, isto zapusti, so v Washingtonu tudi v tem slučaju nankrat zvedeli, da je v Nemčiji pod rusko kontrolo že tudi zbranih 1.500.000 vojakov, ki bi takoj po odhodu tega vojaštva Nemčijo boljše vizirali. Če tisti, ki te vrste poročila kujejo za javnost, resno mislijo, da bo ljudstvo prebavilo vse te bajke, tedaj so mogoče le dve stvari: ali imajo nas državljanke za tako budalaste, da ne znamo ločiti belo od črnega, ali pa je nekaj narobe s tistimi, ki dajejo v javnost take vesti.

Ker danes tej deželi načelujejo ljudje, katerih mentaliteta se meri po bogastvu in ne sposobnosti, drvim, z veliko brzino v svoj lastni gospodarski propad. Principov ali idej niso pokončali kanoni, še manj pa jih bodo naše milijarde, kar mogoče spoznajo tisti, ki so se odločili za boj proti idejam šele tedaj, ko bo prepozno.

Glasovi iz naselbin

(Nadaljevanje z 2. strani)

da bi napravili red in mir na svetu, ne pa politikatje, diplomate ali diktatorje. Delavci pa še spijo. To pa ne pomeni, da se ne bodo nikoli prebudili.

Razredno zavedni delavci v Ameriki imajo svojo politično stranko, katere program zahteva, da mora biti politična vlada odgovorna in na njeno mesto postavljena industrialna vlada. To pomeni, da morajo delavci organizirati svojo socialistično industrialno unijo, da vzamejo industrijo v svoje roke, na političnem polju pa morajo glasovati za svojo politično stranko, da se politična vlada odpravi. Ko bo politična vlada odpravljena, bodo delavci imeli svojo industrialno vlado in vladali bodo v industrijah.

Dokler delavci ne bodo vzeli industrij v svoje roke in dokler ne bodo odpravili politične vlade ne samo tukaj v Ameriki pač pa tudi v drugih deželah, tako dolgo ne bo miru na svetu, ker ga ne more biti.

Pripomba: Če se kdo od čitateljev želi bolje seznaniti s predsednikom Madisonom, si lahko naroči knjižico "James Madison and Karl Marx" by Daniel D. Leon. Naslov: New York Labor News Co., 61 Cliff St., New York 8, N. Y. Joseph Brown.

V Prosveti so danes svetovne in delavske vesti. Ali jih čitate vsak dan?

LJUDSKA PROSVETA NA SLOVENSKEM KOROŠKEM

MATJAŽ

V času nacistične okupacije se je na slovenskem Koroškem iz vrst najbolj zavednih koroških Slovencev formirala Osvobodilna fronta, ki je vodila junaško neenako borbo proti nacističnim zatlačim. Osvobodilna fronta je po desetletjih politične brezgalnosti postavila jasno pred vse slovensko ljudstvo na Koroškem svoj narodni borbni program:

narodno in socialno osvoboditev slovenske Koroške ter združitve s slovenskim narodom v okviru resnično ljudske države—nove, demokratične Jugoslavije. Boj za priključitev je tako postal neodložljivo življenjsko vprašanje koroških Slovencev. Po letih velikomemskega zatiranja in pomenevanja ter nacističnih grozodejav se je to spoznanje še z močnejšo silo zakoreninilo v zavesti in srcih koroških Slovencev. Nove perspektive so zato že v času borbe in po zlomu fašizma nujno vnesle tudi v kulturno-prosvetno življenje koroških Slovencev novega duha, nove vsebine in novih organizacijskih oblik.

Ideja o združenju Sloveniji je ravno zaradi močnega in stalnega pritiska germanizatorjev vedno močno živela v koroških Slovenceh. Zaradi prevladujočih političnih sanjarij voditeljev koroških Slovencev, ki niso videli socialnih zahtev ljudstva, pa ni postala konkretni, politični program slovenskega ljudstva na Koroškem.

Kulturno-prosvetna prizadevanja koroških Slovencev v tej dobi niso presegala tega političnega okvira. Omejevala so se na širjenje narodne misli in slovenske besede.

Celovec je po marčni revoluciji leta 1848 postal središče slovenskega kulturnega življenja. Z Einspielerjevim listom "Slovenec", v katerem je sodeloval s svojimi bojevitimi političnimi člani tudi Fran Levstik, pa je postal za nekaj časa tudi središče političnega življenja. Veliko delo je vršila tedaj Mohorjeva družba, ki je izdala od svoje ustanovitve do leta 1918 okrog 19 milijonov slovenskih knjig. Po letu 1900 so bila ustanovljena tudi prva kulturno-prosvetna društva, ki so bila središča prosvetnega življenja na Koroškem. Razvoj slovenskega prosvetnega in narodnega dela je nato zavrla prva svetovna vojna.

Ob plebiscitu je prišla do izraza slovenska droblinčarska politika, ki so jo vsa leta vodili tudi koroški Slovenci. Ideja o združenju Sloveniji sama, brez globlje socialne vsebine, ni mogla biti dovolj privlačna za slovensko kmečko prebivalstvo na Koroškem, še manj za maloštevilno slovensko delavstvo. Avstrija pa je bila tedaj tudi bolj demokratična kot Jugoslavija. Avstrijsko delavstvo na Koroškem so že zajeli napredni tokovi in zahteve po socialni osvoboditvi. To je zajelo tudi slovensko delavstvo in ga vrglo v naročje avstrijske socialne demokracije. Val germanizacije je imel tako pravo pot v vrste slovenskega delavstva in vaškega proletariata.

Po krivičnem plebiscitu sta splošno zatiranje in načrtna germanizacija koroških Slovencev prizadevali globoke rane vsemu slovenskemu narodnemu življenju na Koroškem. Pod geslom kulturne avtonomije so avstrijske oblasti izvajale brezobzirno pomenevanje, in to zlasti mladine, gospodarsko zasluževanje in zastrupljanje vsega slovenskega življa z velikomemsko miselnostjo. Avstrijske pomenevalne ustanove "Kärntner Heimabund", "Schulverein" in "Südmarke" so načrtno zavirale sleherni razvoj slovenskega narodnega življenja ter slovenskih gospodarskih in kulturnih organizacij na Koroškem.

Vodstvo koroških Slovencev se je po plebiscitu naslanjalo na oficijalno politiko slovenskih strank v Jugoslaviji in vodilo "tradicionalno slovensko" resno politiko. Povezalo je usodo Slovencev z eno najbolj reakcijskih avstrijskih strank, s krščenško socialno stranko, in se skušalo prilagajati raznim režimom, dokler ni končno z njo vred pretrpelo popoln poraz. (Spe-rans.) Slovensko ljudstvo na Koroškem se je prepuščalo vplivu nazadnjaških idej, tako da je le s težavo kljubovalo močnemu raznarodovalnemu pritisku. Prosvetno delo v okviru Slo-

venske prosvetne zveze pa se je tudi po plebiscitu dobi omejevalo na ohranitev in čuvanje slovenske besede. Ni si prizadevalo, da bi izražalo stremiljenje slovenskega ljudstva na Koroškem po politični in gospodarski osamosvojitvi ter socialni osvoboditvi.

Posamezna društva so postrvalno prirejala prosvetne prireditve z igrami in pevskimi nastopi. Slovensko ljudstvo je vztrajno kljubovalo napadom nemških šovinistov na slovenske kulturne prireditve. Zavedalo se je, da so te prireditve tisti manifestativni izrazi, ki jih družijo s slovenskimi brati onstran Karavank, kajti niti v času najhujšega nasilja ni ugasnila v njem misel o združenju Sloveniji. To je bila notranja sila, ki je vezala koroške Slovence z vsem slovenskim narodom in jih ščitila pred naraščajočo germanizacijo.

Zločinski nacizem je po An-schlussu dokončno uničil slovensko kulturno-prosvetno življenje na Koroškem. Nedoslednemu programu Slovenske prosvetne zveze, ki je na svojem obnem zboru leta 1938 poudarila "kulturno povezanost z materinim narodom onstran Karavank", so nacistični voditelji in koroški šovinisti odločno postavili nasproti svoje geslo: "Koroška mora biti v nekaj letih nemška!" To svojo nacistično politiko so začeli dosledno izvajati po napadu na Jugoslavijo. Tedaj so odpadle vse lažne objube o "kulturnih svobodinah" in "enakopravnosti slovenske manjšine". Kar so pripravljali in dejansko že izvrševali nemški šovinisti in germanizatorji, to so nasilno in brutalno dokončali nacisti.

Rezultati nacističnega divjanja proti slovenskemu kulturno-prosvetnemu življenju na Koroškem in slovenskim prosvetnim organizacijam so bili katastrofalni za koroške Slovence. Da bi onemogočili novo rojstvo slovenskega prosvetnega življenja, so predvsem uničili ves slovenski knjižni zaklad: vse slovenske knjige in liste, vse javne in zasebne slovenske knjižnice. Celotno število uničenih slovenskih knjig znaša za vse ozemlje slovenske Koroške 80.000, ne upoštevajoč revij in listov. Uničili, oziroma popolnoma izropali so mnoge prosvetne domove skupno z odrskimi napravami, glasbili in inventarjem. Prepovedali so izhajanje slovenskih listov in sleherni kulturno-prosvetno delovanje. Razpustili so vsa kulturno-prosvetna društva in Slovensko prosvetno zvezo. Zatrli so vse prosvetno življenje, ki se je vršilo v okviru SPZ. Niso pa zlo-mili duha slovenskega ljudstva na Koroškem; iz sre niso mogli iztrgati slovenske zavesti in misli o združenju Sloveniji. Takrat, ko so mislili, da so strli v prah slovenski narod na Koroškem in za vedno uničili slovensko kulturo, je v borbi in trpljenju prekaljeno slovensko ljudstvo znova zaživelo in začelo graditi svoje politično in prosvetno življenje na novih temeljih.

(Dalje prihodnjic)

ZASTOPNIKI LISTA PROSVETE

so vsi društveni tajniki in tajnice in člani, ki jih društvo izvolja v ta svrha.

Nisi uvrščeni tajniki in poslovalni zastopniki so določeni oboroženi:

Louis Barborec, se Milwauke, Wis. in okolice.

Anton Jančovich, se Cleveland, Ohio in okolice.

Frank Klun, se Chisholm, Minn. se Chisholm in okolice.

Frank Cvetan, se Tiro Hill, Pa. se vredno vredno Penna.

Anton Koran, se Harrisburg, Pa. se vredno Penna.

Poleg vseh teh pa lahko vsak član ali naročnik sam polje svoje narodno direktorata lista

PROSVETA

2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

TOVARIŠI

POVEST PARTIZANSKE ZVEŠTOBE

TONE SELIŠKAR

(Nadaljevanje)

Pavlek, Črt in Sonja so ležali za debelo smreko. Nihče ni spregovoril besede, vsak se je zavedal, da jih lahko izda vsak nepremišljen šum, sleheren neroden gib. Ležali so kakor ukopani. Vse misli, vsa sila telesa, vse strasti in vsa volja je bila strnjena v tisti ozek pas pod jaso, kjer se je sovražnik zdaj zdaj prikazal. Trenutki, predno se vihra ne užge, so najtežji. Misli se utrinjajo na vse strani, nobena ni tako jasna, da bi se je oklenil, takrat ne misliš na dom ne na ničesar takšnega, kar bi ti srce omehčalo. Nekateri trepečejo, nekateri so mirni in hladni, drugi drzni in pogumni, tisti pa, ki so take vihre že preživeli, pretehtajo v trenutku, kje je najboljše kriteje in najboljši položaj za uspešno borbo. Črt je bil povsem miren. Njegova lahkomišelnost pa se ni prestrašila, z očmi je pošiljal Pavleku in Sonji znamenja ter kremžil obraz, da sta se oba skozi napetost trenutkov le morala nasmehnuti vseh viražem fantu, ki si ni prav nič storil iz vsega tega. Prav pred njim je izpod resja rasel grmič rdečih jagod. Previdno, previdno je stegnil prste in jih posmukal. Položil je jagodo na deblo in jo pihnil. Sonji...

Zdajci so opazili med debli dreves spodaj pod jaso premikajoče se sence. Čelade so se zablašale v soncu in kmalu so razločno opazili v smrečju dolge vrste sovražnikovih strelcev, ki so oprezno prodirali po vzpetini. Prav nič niso slutili, da so naši skriti za potrditimi smrekami. Bilo jih je tri do štiri sto. Počasi in previdno so stopili na čistino. Pavlek je krčevito držal svojo mavzerko. Opazil je visokega, slokega oficirja, mladega, lepega, v prekrasni obleki, ki je s pištolo v roki poveljeval oddelku in ga je skoz merilno zarezo opazoval mimo muhe na koncu cevi, je nestrno pričakoval povelja za streljanje. Nič več se ni bal. Bil je miren in odločen. Morda je prav ta oficir dal povelje, da so odpeljali njegovo mater in očeta? Za trenutek je osvrnil s pogledom Sonjo, ki je prav tako ob puški negibno ležala za smreko in z očmi zasledovala vsak gib sovražnika. Najbrž je sovražnik mislil, da so naši še vedno v taboru, kajti z desne strani čistine je pričela njihova strojnica užigati proti taboru kar tako v prazno, menda da strah partizanom, saj so fašisti vedno na vso moč streljali z vsem orožjem, če so videli partizane ali pa ne.

Ko so se fašisti približali na pedeset korakov, je iznenada užgala po njih Francetova strojnica. Isti hip so se sprožile tudi vse puške partizanov. Pavlek je potegnil petelina. V naglici, s katero je porinil naslednji naboj v cev, je videl, kako je oficir omahnil in telebnil z obrazom na tla. Na presenečenje sovražnika, ki se je nahajal pravkar na sredini čistine, se je usula toča krogelj. Puške so prasketale neprenehoma, da so bile kmalu cevi vroče kakor ogenj. Francetova strojnica pa je rentočila in rentočila, rafal za rafalom in nikdar ni zgrešila. Fašisti so padali: ta se je zvrnil v znak, kakor da bi mu nekdo noge izpodnesel, drugi je počasi lezel na tla, kakor da se obotavlja, in da kar ne more verjeti v smrt, ki se mu je zapičila v telo, tretji je še stekel nekaj korakov, potem pa je zamahnil z rokami, kakor da bi se hotel nečesa oprjeti in se je zgrudil na kolena, patem na roke in končno na obraz ter se preva-

lil na hrbet, nekdo je spet razprostrl roke, kakor da bi se hotel dvigniti v zrak, potem pa se je zvrnil kakor podsekan... Strašen krik groze, strahu in obupa se je razlegal po jasi. Sovražnik je zdrvel proti gozdu. Nekateri so metali puške od sebe, čelade so jim padale z glav, ranjenci so stekali, mnogi so se plazili po trebuhu nazaj, da bi se rešili iz tega peklenkega ognja. Že so se naši nameravali pognati za njimi, tedaj pa jih je pričela obsipavati težka strojnica od strani, ki je bila skrita za skladovnico polen na levi strani čistine. Krogelje so padale na gotovo prav pred njihove smreke, se zarivale v zemljo in v debela, sikale so čez njihove glave. Tovariš, ki je ob iznenadenju dvignil glavo, se je oblit s krvjo naslonil nazaj za smreko...

Bivši belogardist, ki je čepel v bližini komisarja, se je nenadoma pričel plaziti kakor jegulja skozi praprot proti sovražnikovi strojnici. Komisar je že dvignil pištolo in pomeril vanj. Mar se namerava izmuzniti in predati sovražniku? Hudičeva mašinka! Prigneta jih je s svojim ognjem semkaj na te smreke kakor v past. Komisar je že nameraval ustreliti, pa se je le domislil njegovega poštenega in iskrenega obraza ter je povesil pištolo in gledal za njim. Odmakajoči tovariš se je plazil kar naprej ter vedno proti sovražnikovi breži, ki je bruhala ogenj na tovariše. Sovražnik ga menda v visoki praproti ni opazil, kali? Nenadoma se je pognal kvišku, zdrvel še nekaj metrov po čistini proti skladovnici in zagnal bombo. Sklonil se je prav do zemlje, se spet zavrnil in vrgel še drugo. Dva votla groma sta prasknila za poleni in težka breža je obmolknila. Ah, kako so se vsi oddahnili! Videli so še, kako se je cev breže obrnila in ogenj, ki jih je hotel uničiti, je zdaj uničeval sovražnikove lastne ljudi. Naval neposrednega navdušenja je zajel vse borbe in na ves glas so zahtevali povelja za juriš. Sovražnik pred njim se je še vedno v neredu umikal. Vsak je zagrabil za bombo in čakal trenutka, da se zažene po čistini in da udari po sovražniku.

"Bombaši naprej! Na juriš!" je zakričal komandant in se sam prvi pognal iz zaklona proti bežečemu sovražniku. Vsi ostali so se pognali za njim. Nek silen zanos jih je nosil, da so se podili kakor vihra, kakor orkan srda in maščevanja, ki ga ne ustavi nobena sila tega sveta. Pavlek, Črt in Sonja so se gnali navzdol po čistini kakor trije razbesneli plameni.

Presenečeni sovražnik je bežal divje, divje na vse strani skozi gozdove. Rešeni so bili! Zasopljeni in kot ogenj vroči od razpaljene krvi, so se zbrali na robu gozda, sami presenečeni od tolikšnega uspeha. Kaj zdaj...? Mar bo sovražnik ponovno napadel? Prav gotovo se bo hotel maščevati nad tem porazom!

Bivši belogardist, tovariš Jože, je pravkar prišel s čistine. Na rami je nosil sovražnikovo težko brežo, na jermenu je vlekel za seboj lepo novo brizgalico. Desna roka mu je močno krvavela.

"Kje pa je bolničarka Neža, da mi kožo zakrpa?" je vprašal mirno, kakor da si je doma s sekuro prst nasekal.

(Dalje prihodnjič.)

Na meji

Ferdo Kozak

Odlile so se množice, ki so na veličasten način proslavile praznik priključitve. Potihnilo so besede z govorniških odrov. Ostali pa so slavaloki križem po primorski zemlji, ostala je zemlja in ostali so ljudje, tako rekoč na pragu v svoje novo življenje.

Kdor se je kdaj globoko v sebi zgrozil nad odurno pohabljenost slovenske domovine pred skoraj tridesetimi leti, ko so jo zmagovalni zavezniški osrečili s svojo popačenno pravičnostjo, kdor je z resnično bolečino in prizadetim ponosom prisluškoval udarcem, ki so padali po hrbtih naših delovnih ljudi, temu bo blizu in znana radost, ki te žene tja doli, kjer zopet gospoduje naša govorica, kjer se po teptana preteklost ob uri sedanjega osvobođenja vključuje v svoj novi bodajoč dan... Kakor v domačo hišo, odkoder si odšel pred dolgimi leti, se spustiš z nekdanje naše na bivšo ono stran in se skoraj niti ne zavedaš, da je to komaj pred nedavnim poruvala roka zgodovine krivične mejnike, in da ti odpira svoje naročje zemlja, ki je bila odkupljena z mnogimi, premočnimi solzami in z dragoceno krvjo. Sonce se razliva po kosmatih hrbtiščih, po skalnatih poljih in sočnih livadah in ob vznožju te čaka Soča kakor vedro, jasno oko dekle, da te prime in povede v svoj raznoliki,

mogočni in hkrati razkošni svet. Jasno oko dekle? Pogledal sem tja; kjer ji teče zibel. Velicestni skladi, od nebesnega plamena užganih, belih skal, divje grape in trmasti, sršati grebeni! In pri vasi Soči sem obstal ob skalnatih ploščadi, ki si je to jasno oko dekle v dolgih tisočletjih uporno pregrizlo skozi svojo pot. O voda, čudovita posebitve življenske sile in radosti!

Z modrimi, sladko čotofajoci mi valovi sem spešil po dolini navzdol mimo Bovca, Kobarida, Tolmina in dalje. V Plavah sem se poslovil od doline, da obiščem Brda, te resnobni, skoraj dostojanstveni vrt nad zamegljeno furlansko ravnico. Potem nazaj in dalje proti Gorici.

Bil sem na meji, ki jo je v našem dvajsetem stoletju določila, oziroma vsilila narodu in državi skupina državnih predstavnikov, skupina odraslih, civiliziranih in kolikor toliko izobraženih ljudi. Bil sem na tej meji in ves čas, ko sem jo motril, se nisem mogel otresti nekega v bistvu neprijetnega in vendar k smehu dražkega občutka. Namreč, da si je povsod to nekdo dovolil komaj razumljivo, groteskno burko. In ves čas se mi je zdelo, da me ta nekdo od nekod opazuje, da tiči za drevesom pod Medano za hišnim oglom v Solkanu, za skalno na Krasu, da tiči tam in se mi smeje v pest. Skoraj da sem stopil za njim. Kdo si, vrag ponižavi, ki se skrivaš in ti neslišno stresa trebuch zopna, strupena škodoželjnost?

Ta burkež, ta bečasti privid in vendar tako prijemljiva resničnost se prav za prav lahko smeje. Komaj zaviješ po dolini Koritnice navzgor proti Predlu, že zagledaš in občutiš žilo, ki jo je presekala obmejna kol. Cesto v Kanalsko dolino, organsko zvezo z našim ozemljem na severu, so nenaravno pretrgali novi mejniki. Prav tako so raztrgane žile iz Žage in iz Kobarida v Beneško Slovenijo. In Brda! Zdaj so kakor vreča, v katero se spustiš s severa in moraš zopet na sever iz nje. Vse žive steze proti Gorici so pretrgane kakor brezpomembne niti. V Gorici stojiš pred severnim kolodvorom, odpiraj oči, se ne moreš znati in ne moreš razumeti. Širok trg pred postajo, pto cesta in žica. Onstran nje je druga država. In vendar je tam samo cesta, ki vodi s postaje v mesto, vendar so tam hiše, ki obrobajo trg. Bilo je proti večeru. To in onstran žice so se zbirali in sprehajali ljudje. Zdelo se mi je, da so se naleteli sem kakor ob kakšni nezdobi, ob kakšnem nenavadnem dogovoru. Gledaš naše, gledaš na ono stran—kaj se je pripetilo? Nič posebnega! Nekakšen organizem so prav tu razčesnili na dvoje. Nekdo, ki ni zrasel s to zemljo, se mora nahajati sprčo tolikšne človeške neumnosti in hudobije. Na Krasu se za golimi valovi zemlje odpira sinja dalja, svojstvena, nasmejana bleščavica da slutiti svobodno prostranstvo. Zdi se ti, da čutiš, kako diha veliko

mesto za skalnatimi skladi in vse ceste, vsa pota in steze je življenje živega zaledja nerazrušljivo povezano z njim. Vse hitijo tja, toda pred obmejnimi plotovi se prutilijo v prah, oslepe, zamirajo v mučni brezizhodnosti. In tam niže stojiš na hribu, objemaš z očmi razigrano plan morja, steguje roke za njim, toda pred nogami se šopiri brezumna šala velikih pravičnikov v obliki neprenehne omejitve in pregraje.

Gledal sem to mejo in ko sem v sebi tipal za pomenom in namenom te burke, mi je vso notranjost nenadoma užgal zagrizeno srd. Zajel me je s tako silo, da sem se zgrozil ob njem. Sovražniki? Koga? Narod tam na oni strani? Ožri sem se vase, ne da bi se zaustavljal na gladini, ki jo burijo refleksi vsakdanjega dneva; gledal sem globlje, tja, kjer žive v človeku osnovne vrednote, iz katerih je raste, in kamor so se usedla izročila nekdanjih rodov, ki kot najgloblja resnica oblikujejo občutje do sveta in do življenja. Kaj smo kadar koli, vsa minula stoletja hoteli? Nič drugega, kot da bi bila zemlja tistega, ki živi na njej. In da bi se ti roka srečala s sosedovo v bratskem pozdravu. Nismo želeli ne krasti ne ropati niti gospodovati nad kakršnimi koli sužnji. Kajti v borbi za obraz človeka ne moreš biti obremenjen z ločinom nad njim. In zdaj? Pred dnevi je tam na oni strani čreda brezumnih ljudi požigala, razmetavala bombe, prelivala kri in gnala hripav krik, kakor da gre res za sveto stvar njihove domovine. Niso si bili svesti, da niso več kakor razčlovečena drhal v službi višjega gospodarja, v službi nakazne strasti po ošabnem gospodstvu in izkoriščanju človeka. Ta strast jih je zaslepila, da ne spoznajo krivice, ki so jih prizadejali in jih prizadevajo, ta strast je sedela v svetlem mestu Parizu za zeleno mizo in surovo vsilila narodom svojo preračunano odločitev o naši zemlji.

Bil sem na meji. Tod so hoteli pred meseci komisije in njih člani so, razen enega, skrivali za maskami svoje obraze, da bi jim sleherni verjel, kako resen jim je poverjeni posel. Bili so to gospodje z monokli in namaziljenimi lasmi, ki niso hoteli sesti z našim kmetom za mizo, ko so prišli v njegovo vas. Čuli so kar je lahko slišal vsak otrok: da se pretaka tod naša govorica kakor pred prihodom tujega gospodarja, da je ta govorica kakor Soča, ki se ni izpremenila, da je minilo zanjo dvajset in toliko let, kot bi jih sploh ne bilo. Naša pravda, v knjigah napisana in s podobami podprta, je ležala v miznicah teh gospodov doma in nihče niti nima niti vtaknil vanjo. Saj to se ne spodobi za gospodo, ki je vajena gledati sklonjene hrbte po kolonijah. O, da bi mi bilo rečeno, predložiti jim to pravdo še enkrat, bi je ne predložil, ker bi me bilo pred samim seboj in pred našim delovnim človekom sram.

Gospodje! Tam v Brdih gleda doverčajšnji kolon in danes

MARCH OF DIMES

FIGHT INFANTILE PARALYSIS

JANUARY 15-30

svobodni kmet njive v ravnici, komaj sto korakov pod seboj, in ne more do njih, ker ste ga s svojo mejo odrezali od njih. Govori se, da ste s temi njivami nagradili neznane grofe in barone, čeprav teče šele onkraj njih živa jezikovna meja. Toda vam ni naš človek pri srcu. Kaj so vaši vojaki odhajali iz Medane, so zažgali vse, česar niso mogli vleči s seboj, kar bi pa kakor koli utegnili koristiti delovnim rokam. Zraven so tudi ljudem pojasnili: "Ničesar za Tita!" Vojaki si tega ravnanja bržkone niso sami izmislili. Toda zvesto so izpolnili vašo plemenito navodila. V Solkanu ste uslišali bogataša in mu posestvo in hišo opasali z bodočo žico. Kaj je za to, če ste pri tem malo bolj globlje zarezali v naše prave? Ista pesem okrog Gorice. Še pri svojem zadnjem žalostnem opravku ste na naš račun, kolikor se je pač dalo, štili sebi enake. No, stvari so jasne. Po tej meji smo se spoznali do kraja, kje stojite vi in kje smo mi. Ta meja je več kakor črta, ki razmejuje Slovenijo in Jugoslavijo z Italijo. Na tej meji se je pretehtala pravičnost in prava kultura sveta. Kakor žila je, ki jo otipaš, in veš, na čem je bolan današnji zapadni svet. Ta meja je en sam krik pravične obtožbe zoper njega.

Ko sem stal pred žico pri goriskem kolodvoru, ne da bi mogel v vsem obsegu pojmiti ta dokument tako imenovane demokratske pravice, sem v duhu gledal onstran te žice tiste ljudi, ki so zapustili našo zemljo in se zdaj love za škrice onih, ki so tako brutalno potepali jasno voljo našega ljudstva. Zdelo se mi je, da jih gledam gole, brez lažnihv cunj, ki so hoteli in hočejo z njimi ustvarjati videz nekakšne ljubezni do naroda in njegove zemlje. Kakšen pošasten privid! Kakšna klavna procesija še bolj klavnih pohabljenec! V letih groze so se spajdačili s čredami tujcev, ki so vdrli k nam, ob slovesnih koračnicah so marširali skupaj s fašističnimi in hitlerjanskimi škornji; pozdravljali so kakor tujci, sprejemali so

od njih puške, da so pobijali z njimi lastne ljudi, izročali jim spiske žrtev, ki jih je bilo treba postreliti, zdaj pa zunaj skrunijo kri padlih, za to našo zemljo padlih in ženejo krik zopet z nekom, ki nam krati našo svobodno last. Bili so in znova so zoper svoj lastni rod, ker jim gnili egoizem njihovih interesov ne da do ravne poti. Pristasi poniglavega ravnanja so, ki niso nikdar imeli dovolj poguma in časti za zravnan hrbet in neškrotovično, ravno pot. Gledal sem jih v duhu in šele zdaj prav do kraja doumel to izpriženo, z lažjo in hinavščino zastrupljeno kri.

Bil sem na meji, tam, kjer je svobodoljubna zapadna Evropa zaplesala po našem narodnem telesu kuriozen ples. O vi, ljubitelji brezobzirnega športa, pomandrali ste našo pravico z neverjetno lahkoumnim cinizmom in tresnili s svojimi patentnimi čevlji v naše srce. Toda pri nas merimo kulturo po dejanjih, ne pa po zlatih hrbtih bančnih knjig. Meja, ki ste jo potegnili, je znamenita meja, ker jo je rodil pohlep po gospodstvu, pa interesi izkoriščevalcev v velikem in tudi majhnem osebnem obsegu. Meja, ki jo je vrh vraga pomagala izumiti učenost Vati-

Sympathy
is best expressed by
FLOWERS
Sent to the Funeral Chapel

DOPIŠNIKOM IN ČLANOM JEDNOTE

Kadar pišete Prosveto ali v glavni urad SNPJ, ne pozabite v naslovu napraviti pošte številke 23 za besedo "Chicago". Na kuverti vsolej zapišite: Chicago 23. Ill. To bo olajšalo delo na čikaški pošti, nam pa pospešilo dostavljanje pošte.

VAŽNO OBVESTILO naročnikom dnevnika Prosvete

V smislu sklepa seje gl. odbora z dne 14. februarja 1947, je bila naročnina za dnevnik Prosveto povišana za \$2.00 letno za vse naročnike.

To velja tudi za VSE one naročnike, ki imajo prišteti po PET članov iz družine, torej se razume, da MORATE TUDI VI DOPLAČATI \$2.00 za naročnino za vaš dnevnik.

Po sklepu gl. izvršnega odbora se ne sme v nobenem slučaju upoštevati VEČ KOT PET ČLANOV iz ene družine pa tudi če imajo več kot pet članov in morajo biti iz enega in istega naslova. Ostali, kar jih je več, morajo prejemati glasilo TEDNIK, da tako vedo kaj se vrši v organizaciji S. N. P. Jednoti.

Vsled tega prosimo, da to upoštevate in nam pošljete še \$2.00 za vašo naročnino.

PHILIP GODINA, upravitelj.

PROLETAREC

Je v boju za pravice delavcev 42 let.

NAROČITE SI GA!

Stane za celo leto \$3. za pol leta \$1.75.

... za tri mesece \$1.

STE SI

AMERIŠKI DRUŽINSKI KOLEDAR

LETNIK 1947, že naročili?

Stane \$1.50. Za v stari kraj \$1.65.

V zalogi imamo tudi Adamičeve ter razne druge angleške knjige. In pa VELIKO SLOVENSKIH. Pišite po cenik.

Naslov:

PROLETAREC

2301 S. LAWDALE AVENUE
CHICAGO 23, ILLINOIS

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETO

Po sklepu 12. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveto in prišteje eden, dva, tri, štiri ali pet članov iz ene družine ki eni naročnik. List Prosveta stane za vse enako, za člana ali nečlane \$0.00 za eno leto naročnina. Kar pa člani še plačajo pri assessmentu \$1.20 na tednik, se jim to prišteje k naročnini. Torej sedaj ni vzroka, reči, da je list predrag za člana SNPJ. List Prosveta je naša lastnina in gotovo je v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan. Pojasnilo: Vselej kakor hitro kateri teh članov preneha biti član SNPJ, ali če se preseli proč od družine in bo zahteval sam svoj list tednik, bode moral tisti član iz dotične družine, ki je tako skupno naročena na dnevnik Prosveto, to takoj naznaniti upravništvu lista, in obenem doplačati dotično vsoto listu Prosveta. Ako tega ne stori, tedaj mora upravništvo znižati datum za to vsoto naročniku.

Cena listu Prosveta je:

Za Zdrži, države in Kanado \$0.00	Za Chicago in okolice je \$0.50
1 tednik in \$0.00	1 tednik in \$0.50
2 tednika in \$0.00	2 tednika in \$0.50
3 tednike in \$0.00	3 tednike in \$0.50
4 tednike in \$0.00	4 tednike in \$0.50
5 tednikov in \$0.00	5 tednikov in \$0.50
	Za Evropo je \$1.00

Ispolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja ali Money Order v pisnu in si naročite Prosveto, list, ki je naša lastnina.

PROSVETA, SNEJ.
2857 So. Lawndale Ave.
Chicago 23, Ill.

Priloženo pošljim naročnino za list Prosveto vsoto \$

1. Ime _____ Čl. družine št. _____

Naslov _____

Ustavite tednik in ga pripilite k moji naročnini od naslednjega članov moje družine:

2. _____ Čl. družine št. _____

3. _____ Čl. družine št. _____

4. _____ Čl. družine št. _____

5. _____ Čl. družine št. _____

Mesto _____ Država _____

Nov naročnik ( ) Star naročnik ( )